

STAZOM ZDRAVLJA DO ZNANJA

Zdravstvena škola, Split

EDUKATIVNA ŠETNJA MARJANOM 21. 04. 2018.

PRVA VIDILICA - SV. NIKOLA - LUKA
BOTIĆ - SEDLO - SV. JERE -
TELEGRIN

GRUPA AUTORA:

CAREVSKI BALIĆ MARIJANA,
KAMBER MIRJANA, ROJE SANJA,
SMOLJANOVIĆ BABURICA ZRINKA,
ŠAMADAN LONČAR ANA

1) STAJALIŠTE - SV. FRANE

Uvod

- Evidencija prisutnih učenika
- Kratki osvrt na sadržaj brošure s naglaskom na uvodni dio „**Pravila pješaćenja i boravka u prirodi**“
- Podjela učenika u timove za KVIZ znanja
 - u KVIZU sudjeluju učenici prvih razreda
 - svaki razred će imati samo 2 tima
 - PRVI tim čine 2 učenika dobrovoljci
 - DRUGI tim čine 2 učenika izabrana slučajnim odabirom

Pravila pješaćenja i boravka u prirodi

- **Brzina pješaćenja** (hodanja po pretežno ravnom terenu) iznosi prosječno 4 kilometra na sat
- **Brzinu kretanja skupine** treba prilagoditi sporijim članovima skupine
- **Brzina nije mjerilo uspješnosti** (onaj tko je brži nije bolji od drugih!)
- **Brinite o orijentaciji** (zapamtite kojim ste putom došli)
- **Poštujte upute vodiča**
- **Tempo hodanja u početku** neka bude sporiji dok se tijelo ne razgiba i zagrije
- **Pri hodanju uzbrdo** suzdržite se od govora, pjevanja ili pušenja jer tako gubite dah
- **Odaberite najpogodniji put** (ne kratite stazu u zavojima i na strminama)
- **Hodajte stabilno i držite razmak**
- **Slobodne ruke**
- **Brinite o tekućini u tijelu**
- **Ne odvajajte se od skupine**
- **Poštujte prirodni mir i tišinu**
- **Pozdravljajte**
- **Poštujte zaštitna ograničenja park-šume**
- **Ne čupajte i ne uništavajte biljke**
- **Ne uznemiravajte životinje**
 - **Svoje smeće ponesite sa sobom**

2) STAJALIŠTE - PRVA VIDILICA

Nešto o povijesti Marjana

Latinski naziv za Marjan – *Marulianus*, prvi put se spominje u oporuci splitskog priora Petra, negdje u prvoj polovici VIII. stoljeća. Granice su mu se protezale sve do današnje Marmontove ulice, a na njemu su bili posjedi građana, općinski pašnjaci i šume, te crkveni posjedi. Već u Splitskom statutu 1312. godine, bila je na Marjanu zabranjena sječa drva i ispaša stoke, i to od sv. Jurja pa do Božića, a od čega potječu nazivi *Mons Serra* ili *Mons Serranda* (od tal. glagola *serrare*, što znači zatvoriti). Ta je zaštita bila vrlo učinkovita jer je Grad postavljao stražare da kontroliraju sječu i ispašu na Marjanu.

U razdoblju mletačke uprave Splitom, nije se više provodio strogi nadzor marjanske šume, te je uskoro postao golo i krševito brdo. Osim toga, nakon industrijalizacije u Splitu nije bilo područja koje bi služilo odmoru i rekreaciji. Sami centar grada bilo je područje prašnjavih ulica, bez vodovoda i kanalizacije, zelenih površina i javnih sadržaja. Stoga se u 19. stoljeću javlja ideja o pošumljavanju Marjana. Prvi prijedlozi bili su da se Marjan pošumi hrastovom i kestenovom šumom, što bi Splićanima bilo „na korist i zdravlje“. Takvi i slični pokušaji, poput pošumljavanja izvornom česminom (hrastom crnikom), crnim grabom i jasenom, neslavno su završili, jer marjanski krš nije bio mjesto na kojem su ispunjeni preduvjeti za takve vrste, a najpresudniji je bio nedostatak dubokog, plodnog tla. Stoga se krenulo u sadnju alepskog bora, koji ne zahtijeva duboko tlo, štoviše - truljenjem iglica ga sam stvara; otporan je na buru, sušu i posolicu, a sjemenke mu se šire vjetrom.

Tadašnje Poljoprivredno društvo (*Societa agronomica*) traži od Židovske općine dozvolu za pošumljavanje Židovskog groblja, a od Židovske općine dobivaju i financijsku pomoć, te brigu za sađenje i održavanje šume na groblju. Unutar zidina židovskog groblja podignuti su nasadi za pošumljavanje (budući su sadnice uništavali pojedinci). Od 1884. godine se postupno i sustavno pošumljavaju i ostali dijelovi Marjana, i to pod vodstvom profesora Juraja Kolombatovića i Društva Marjan, kojem je postao prvi predsjednik, nakon osnivanja 1903. godine. Biljna zajednica na Marjanu danas je monokulturna šuma alepskog bora.

Za izgled Marjana zaslužan je, uz Juraja Kolombatović i Petar Senjanović koji je projektirao većinu šetnica na Marjanu kao i stepenice Prve vidlice, na kojoj se nalazi Židovsko groblje, najstarije vangradsko groblje, 1573.g. Mrtvačnica (danas kafić) pored groblja je prva betonska zgrada u Splitu. Juraj Kolombatović je kao prvi predsjednik Društva Marjan od 1903. različitim akcijama, prodajom kolača, razglednica, organiziranjem koncerata, prikupljao novac za uređenje putova, vidikovaca.

NAGLASITI učenicima da do svetog Nikole hodamo

ŠETALIŠTEM LUKE BOTIĆA

Prirodno - geografska obilježja Marjana

Prema podjeli reljefnih uzvišenja Marjan je brežuljak, uzvišenje dalmatinskog krša sa tri izdvojena vrha. Prvi marjanski vrh (Kolombatovićevo šetalište) visok je 125 metara. Najviši je drugi vrh Telegrin na 178 m nadmorske visine. Od Telegrina do trećeg marjanskog vrha, odnosno Šantinih stina vodi 314 stepenica. Treći marjanski vrh visok je 148 metara. Tu je smještena protupožarna promatračnica, u čijem je podnožju uređena vidilica.

Marjan je krškog postanka, grade ga kompaktni vapnenci i dolomiti iz paleogena koji su izrazito podložni kemijskom (korozija) i mehaničkom trošenju (erozija, abrazija). Površinu obilježava bezvodnost, vodotoci su rijetki, a izraženo je bogatstvo vode u podzemlju. Na površini krša brojne su grizine, škrape, kamenice i vapnenački blokovi.

Površina park-šume Marjan iznosi 300.29 ha od čega je 196.24 ha pod vegetacijom, smještena je na marjanskom poluotoku, izdvojenom na krajnjem zapadnom dijelu splitskog poluotoka. Marjan je prikazan na jednom od najstarijih kartografskih prikaza Dalmacije, na Tabuli Peuntigeriani, čiji je original nastao oko 340. godine. Na karti u području rta Marjana označen je hram božice lova Diane i put koji je vodio od Spalatuma do hrama.

Koliki je značaj Marjana za Split pokazuje i jedan od gradskih nadimaka, koji glasi *Grad pod Marjanom*. Marjan ima svoj dan, 9. svibnja. Toga dana obilježava se i Dan Europe, a europski tjedan ujedno je tjedan Sudamje u gradu Splitu. Marjan je omiljeno splitsko šetalište, a vrlo je popularan i među trkačima, penjačima (*Marjanske vjeverice*) te ostalim rekreativcima. Sa sjeverne i zapadne strane okružuje ga Kaštelanski zaljev, a sa južne strane Šoltanski kanal

Biljke Marjana

Skoro dvije trećine ukupne površine park-šume Marjan se nalazi se pod zelenim pokrovom gdje razlikujemo dva tipa: sjeverna i južna strana s određenim tipovima vegetacije.

Sadašnja šuma na Marjanu je sađena šuma. Prirodna samonikla šuma uništena je pretjeranim iskorištavanjem - najviše sječom drva i krčenjem, naročito na južnoj strani gdje je pretvorena u obradiva polja gdje dominiraju kulture kao što je vinova loza i maslina. Nekad je dominantna vrsta bila hrast crnika (*Quercus ilex*), a danas je to alepski bor (*Pinus halepensis*) čija je prosječna starost oko 90 godina.

Pošto se alepski bor brzo širi i ne dozvoljava razvoj mnogobrojnih vrsta (sjena, kiselo tlo s iglicama), možemo reći skoro da se radi o monokulturi alepskog bora. Danas je ta šuma ugrožena zbog starosti i sušenja te zbog nametnika borovog četnjaka.

U park šumi Marjan uočeno je vrlo brzo širenje invazivnog pajasena (*Ailanthus altissima*), biljke koja potječe s azijskog kontinenta. Ovo listopadno drvo pogubno djeluje na domaću floru zbog toksina iz listova i izlučevina korijena koje otežavaju rast brojnim drugim biljnim vrstama.

Pojedina nepristupačna područja obrasla su očuvanim elementima prvotne vegetacije, kao što su litice kod Sv. Jere (Šantine stine), koje spadaju u zonu posebnih bioloških vrijednosti.

Cjelokupnu floru Marjana čini više od 400 biljnih vrsta, te su utvrđene endemične, zaštićene, ugrožene (tu spadaju naročito orhideje) i ljekovite, pogotovo aromatične, jestive ili korisne biljke kao i alohtone (donesene) vrste, među kojima i neke invazivne (pajasen). Od ukupne flore, udio endemičnih i ugroženih biljaka je oko 3,5%, a zaštićenih oko 10%.

Perunika - *Iris spp.* - Vidilica (Židovsko groblje)

Zeljasta trajnica s podankom, sabljasti listovi, ljubičasti cvjetovi, cvate u svibnju i lipnju, voli vapnenasta tla, u Hrvatskoj ima petnaestak vrsta, jadranski endem je *Iris pseudopallida*, postoji i *Iris dalmatica* i *Iris croatica* (od 2000. proglašena hrvatskim nacionalnim cvijetom). Lat. riječ *Iris* znači duga. Božica Iris u grčkoj mitologiji je nosila bogovima vodu. Hrvatski naziv potječe od staroslavenskog boga- gromovnika Peruna. Ljekoviti podanak sadrži maslac i eterično

ulje. Koristi se u kozmetičkim i dentalnim pripravcima.

3) STAJALIŠTE - SVETI NIKOLA

Još nešto o povijesti Marjana i crkvi sv. Nikole

Kada govorimo o uređenju Marjana treba istaknuti zasluge Jakše Račića, predsjednika Društva Marjan (do 1919.g. do svoje smrti 1943.g.), ravnatelja splitske bolnice, strastvenog lovca i ljubitelja prirode. U njegovo vrijeme su povećane aktivnosti oko uređenja Marjana – i vlastita je sredstva ulagao, a zaslužan što su se na Marjanu nastanili zečevi, prepelice, srne, fazani, tetrijebi, a u vremenu gladi i skupoće, Splićani su lovili te zečeve, teško prihvaćajući da je to za elitni lov.

Crkva sv. Nikole

Na jugoistočnom obronku Marjana su splićanin Roko i njegova žena Elizabeta dali novac za gradnju crkve sv. Nikole. Darovali su je opatiji sv. Stjepana na Sustipanu. Pustinjaci su pokraj crkve u 16. stoljeću sagradili „eremitorium“(obitavalište). Kasnije se ova građevina spominje kao „monasterium“, a poslije je uklonjena zbog proširenja ceste i izgradnje vidilice. Za crkvicu sv. Nikole brinuli su se pustinjaci sve do 18. stoljeća, kada je napuštena.

Na blagdan sv. Nikole (6.XII.), zaštitnika djece, pomoraca, trgovaca, putnika, ribara i zaručnika organizira se tradicionalno misno slavlje.

Geomorfologija podmorja, dalmatinske obale i splitskog poluotoka

Reljef Jadranskog podmorja kao dijela stare makrotektonske potoline između Alpa, Dinarida i Apenina, posljedica je subdukcijskih pokreta u Zemljinoj kori i složenih orogenetskih pokreta (alpska orogeneza). Naime, Afrička se litosferna ploča s juga podvlači pod Euroazijsku na sjeveru, a u toj subdukciji događaju se tektonski pomaci, nabiranje planina, boranje, rasjedanje (pojava izvora sumporne vode i sl.) i seizmizam. Izgled današnje obale nastao je glacioeustatičkim pokretima, izdizanjem razine mora za oko 100 metara nakon pleistocenskih ledenih doba. Jadranski podmorski reljef dijeli se na dva dijela, sjeverozapadni plići i jugoistočni dublji, a odvojeni su Palagruškim pragom. Palagruški podmorski prag pruža se okomito na dinarski pravac hrvatske obale. Ta zona je tektonski aktivna što potvrđuje proboj eruptiva na Jabuci i Brusniku.

Dalmatinski tip obale formirala je postupna transgresija starijeg jugoistočnog mora u razdoblju otopljanja posljednje oledbe (pleistocen, završava prije 11 700 godina). Dokazi u prostoru su kanali, zaljevi, krško i flišno pobrđe. Viši dijelovi krških zaravni i pobrđa postali su otoci (1246 otoka, otočića i hridi), poluotoci i rtovi. Jedan od takvih poluotoka je splitski poluotok sa Marjanom na zapadnom rubu. Južno od Marjana nalazi se potopljeni dolinski usjek – Splitska vrata. Dalmatinska obala se pruža u smjeru SZ-JI, a srednjodalmatinsko priobalje ima naglašeno zapadno-istočno pružanje (Korčula, Hvar, Brač, Marjan, Kozjak).

Na oblikovanje splitskog poluotoka utjecali su padinski procesi na priobalnim planinama, abrazija (razaralačko djelovanje mora) i akumulacija (taloženje rastresitih sedimenata i fluvijalnih nanosa).

Agava - *Agave americana* L. - Sv. Nikola

(grč. agavos= vrijedan, uzvišen).

Trajnica s trnasto nazubljenim mesnatim listovima u prizemnoj rozeti. Raste 20-40 godina pa tek onda procvjeta i potom ugiba, ali se vegetativno razmnožava iz korijenskih izdanaka. Cvat je velika metlica sa žutim mirisnim žutozelenim cvjetovima (lipanj- kolovoz) .

Raste na strmim stijenama obale i otoka, alohtona je vrsta koja se naturalizirala, a potječe iz Meksika. Jestiva, ljekovita biljka i korisna biljka. Poznato je piće tekila, od vlakana se rade konopi i tepisi, a časne sestre benediktinke na Hvaru izrađuju poznatu čipku. sok iz mesnatih listova koristi se kao sredstvo za čišćenje crijeva, diuretik i za detoksikaciju organizma. Srčika lista može se peći, a od sjemenki ploda može se dobiti brašno koje pomiješano sa žitnim brašnima može služiti za izradi kruha.

4) STAJALIŠTE - LUKA BOTIĆ

Luka Botić rođen je u Splitu 1830. godine, narodni je preporoditelj i osnivač hrvatskog romantičnog epa. Unatoč tome što je bio dijete siromašnih splitskih pučana, poslali su ga na studij teologije u Zadar, ali ga nije uspio završiti. Naknadno se ipak uspijeva zaposliti kao činovnik u Đakovačkoj biskupiji, ali ne ostaje dugo budući da nije htio položiti prisegu vjernosti caru Franji Josipu jer je čitavo vrijeme bio gorljivi borac protiv Bečkog apsolutizma i Habsburške monarhije.

1861. godine, izdaje svoje najpoznatije djelo „Bijednu Maru“, a iste godine izabran je za narodnog predstavnika u Saboru. Kako je iste godine i raspušten Sabor, u više navrata se vraćao u Split, ali tamo se morao skrivati pred Bajamontijevim autonomašima, protivnicima narodnog preporoda i sjedinjenja Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom. Legenda kaže da se često na Marjanu skrivao od žandara.

Prema njegovom djelu „Bijedna Mara“ Josip Hatze je 1932. godine skladao operu pod nazivom Adel i Mara, o zabranjenoj ljubavi kršćanke Mare i Turčina Adela, a koja završava tragično. Danas je Luka Botić malo poznat čak i u svom gradu, a umire mlad, 1863. godine u Đakovu.

Na prvom vrhu nalazi se kip Luke Botića – djelo Ivana Meštrovića iz 1905. godine. Isti je prvotno bio smješten na Prokurativama (Botićeva poljana), zatim na Marjanu, pa ispred zgrade HNK, a naknadno je opet vraćen na Marjan.

Kositrenica - *Ephedra spp.* - Botićeva ploča

Dvije vrste: puzava kositrenica kao viseća penjačica i uspravna kositrenica kao grm. Grane su člankovite i lomljive, a listovi malobrojni i ljuskavi. Spada u golosjemenjače (kao bor i čempres), što znači da nema pravi cvijet, dvodomna je vrsta, ima odvojene muške i ženske cvjetove na različitim jedinkama, a sjemenka ima mesnati ovoj pa je nalik na crvenu bobu sličnu onoj na šparogama.

Raste na cijelom Sredozemlju. Sadrži malu količinu alkaloida efedrina (najviše ga ima u kineskoj kositrenici). Efedrin (i njegovi derivati) imaju različita ljekovita djelovanje, prvenstveno lokalno u kapima za začepljeni nos. Efedrin je lijek jakog djelovanja koji snažno djeluje na stimulaciju nervnog sustava pa se oprezno koristi u lijekovima protiv prehlada i alergija, te u preparatima za mršavljenje zbog navike i brojnih nuspojava. Zabranjen je za sportaše (Doping).

5) STAJALIŠTE - SEDLO

Sedlo – Put babe Marte – Miljenko Smoje;
Baba Marta lik je iz Velog mista – ajdučica ili Marta muško.

Miljenko Smoje (1923.-1995.). Rođen je u Varošu, predgrađu gradske sirotinje.

Diplomirao je povijest i hrvatski jezik, a studirao je i teologiju. Radio je kao nastavnik po malim mistima u Dalmaciji, a od 1948. godine postaje novinar Slobodne Dalmacije. Objavljene njegove knjige su: *Hajdučka legenda* (1971.), *Dalmatinska pisma* (1976.), *Dnevnik jednog penzionera* (1981.), *Libar Miljenka Smoje* (1981.), *Pasje novelete* (1995.), *Kronika o našem Malom mistu* (1971.), *Kronika veloga mista* (1997.), *Velo misto, prvi dil* (2004.), *Velo misto, drugi dil* (2004.).

Legendarnu popularnost stekao je scenarijima za serije „Naše malo misto“ i „Velo misto“. „Naše malo misto“ serija je iz 1970. godine, koja je burne ekonomske, političke i kulturne promjene prije, za vrijeme i poslije drugog svjetskog rata pokazala kroz prizmu malih ljudi u dalmatinskom gradiću. Serija je 1982. godine dobila i filmski nastavak u obliku igranog filma *Servantes iz Malog mista*. „Velo misto“ je TV-serija koja je obrađivala povijest Splita od 1910. do 1947. godine. Iako je serija bila predmetom snažne cenzure od tadašnjih komunističkih vlasti, doživjela je veliku popularnost i kulturni status koji traje do danas.

U Varošu danas postoji ulica Miljenka Smoje.

Marangunićevo šetalište – ploča sa stihovima Jerolima Kavanjina. Napisao je najdulji spjev u hrvatskoj književnosti – „Bogatstvo i uboštvo“ (32658 stihova).

Alberta Marangunića bio je brački iseljenik koji je dao znatna sredstva za uređenje park šume Marjan

Smrička - *Juniperus Oxycedrus L.* - Sedlo

Oveći grm ili manje zimzeleno stablo s kratkim trobridnim iglicama, cvjeta u travnju i svibnju. razvija bobičasti češer, mediteranska vrsta, kserofit, dobro podnosi sušu. Začinska biljka, bobice se stavljaju u rakiju i u hranu (naročito kupus). U sastavu je čajeva za mokrenje, a najvažniji je sastojak koji daje aromu alkoholnom pića ginu. Njegov srodnik *J. sabina* ima slične bobice, ali su mu listovi ljuskavi kao kod čempresa je otrovan! Ako se slučajno nađe u čaju ili destilatu, može uzrokovati probavne smetnje i grčeve, te može izazvati i oštećenje u mokraćnom sustavu.

(Oxy = bodljikav, cedro = stablo)

Obilježja vremena i klime

Raspodjela kopna i mora glavni je čimbenik klime u srednjoj Dalmaciji. Hrvatska se nalazi na kontaktu utjecaja euroazijske i afričke kontinentalne mase, prema jugu Jadran ima izlaz na toplo Sredozemlje, a ujedno je cijeli teritorij izložen stalnim zapadnim strujanjima s Atlantskog oceana. Lokalni čimbenici klime su planinski masivi, kotline, geografska širina i blizina mora. Splitski poluotok smješten je u zoni Csb klime (sredozemna klima sa suhim i toplim ljetima). U jesen i zimi česti su prodori toplog atlantskog zraka. Prosječna temperatura zraka u najtoplijem dijelu godine viša je od 22°C (srpanj, kolovoz), a u najhladnijem viša je od 6°C (siječanj). Na vremenske promjene utječu bura (s varijacijama od tramontane preko grega do levanta) kao hladan i suh vjetar sjeveroistočnog smjera i jugo (s varijacijama široko, oštro) kao vlažan topliji vjetar.

Vruća i suha ljeta posljedica su dugotrajnog djelovanja azorske anticiklone sa juga. Najveće količine kiše posljedica su ciklonalnih kretanja u hladnom dijelu godine (genovska ciklona). U cikloni se na sjevernoj polutki zrak giba suprotno od kazaljke na satu, znači da s prednje strane pušu južni vjetrovi koji tropski zrak tjeraju na sjever, a na stražnjoj strani ciklone pušu sjeverni vjetrovi koji hladan zrak tjeraju prema jugu. U središnjem dijelu ciklone tlak je nizak, a zrak struji prema visini. Topli zrak je prisiljen na uzdizanje što uzrokuje nastanak oborina (kondenzacija, sublimacija). Obala splitskog poluotoka nalazi se u zoni intenzivne insolacije. Godišnja osunčanost iznosi 2500 do 2600 sunčanih sati.

6) STAJALIŠTE - SV. JERE

Crkva sv. Jerolima (SV. Jere) građena je u drugoj polovici 15. st. Nad ulazom istočnog dijela dvorišta uzidan je renesansni reljef sv. Ivana. Pretpostavka je da se na mjestu današnje crkvice sv. Jerolima prije nalazila ranija crkva sv. Jerolima ili Cirijaka koja se spominje već 1112. Sv. Jerolim je preveo Bibliju na latinski jezik, a možda je boravio i u ovoj crkvi. Zaštitnik je studenata, učitelja, prevoditelja. Iz dvorišta crkve vode stube, djelomično uklesane u stijeni, prema eremitaži sa svetištem sv. Cirijaka. U eremitražama su boravili pustinjaci.

O životu sv. Cirijaka nema pouzdanih podataka. Prema legendama je bio rimski plemić koji se odrekao sveg bogatstva kako bi širio kršćanstvo. Zbog pomaganja kršćanima koji su pod prisilom gradili terme za cara, Cirijak je bačen u tamnicu i bio mučen. Pripisuje mu se istjerivanje demona iz Dioklecijanove kćeri Artemizije, kao i iz princeze Jobije, kćeri perzijskog kralja Šapura II., a zbog čega je Šapurova obitelj prešla na kršćanstvo.

Ivan Kovačić Ivko – libar „Smij i suze starega Splita“. Njegovi zapisi sadrže kroniku ljudi i događaja Splita na prijelazu iz 19. u 20. st., i to isključivo iz njegovog vlastitog doživljaja i sjećanja, eventualno ponekad nekog od njegovih najbližih.

Svojim pripovijedanjima ne dodaje niti izmišlja išta, jer nije težio nikakvom literarnom efektu, tako da njegova kronika može poslužiti kao izvor informacija ili podloga za etnografsko ili sociološko istraživanje Splita.

Brnistra - *Spartium junceum* - Sv. Jere

Biljka iz porodice mahunarki, veliki, razgranjeni grm, sa čvrstim korijenom koji, kao i sve mahunarke, obogaćuje tlo s dušikom, radi simbioze sa dušikovim bakterijama koje ga fiksiraju iz zraka i tla. Štiti tlo od erozije. Grane su poput šiba s listićima koji početkom cvjetanja (svibanj) otpadaju radi prilagodbe na sušu.

Cvjetovi su veliki, žuti, leptirasti, ugodnog mirisa od kojih se dobiva eterično ulje koje se koristi samo za izradu parfema jer je otrovno, kao i cijela biljka. Karakteristična je vrsta primorskih makija. Od grana su se plele košare kao i Latinsko ime *Spartium* - potječe od grčke riječi *Spartion* = trska za pletenje košara. Smatra se da grčko ime *Aspalthos* je također povezano s nazivom brnistre.

Dubrovačka zečina - *Centaurea ragusina* - Šantićeve stine

Biljka iz porodice glavočika, endem istočnog Jadrana, bijelobaršunastih perasto razdijeljenih listova u rozeti. Cvat je žuta glavica, a plodić je okriljena roška.

Raste u pukotinama stijena. Zaštićena je biljka. U zadnje vrijeme počela se proučavati njena fitokemijska aktivnost, te se dokazalo da ima antioksidacijsko, antibakterijsko i citotoksično djelovanje. Omiljena je biljka u hortikulturi.

Pedološka obilježja i gospodarske djelatnosti

Značajke reljefa utječu na prostornu organizaciju i gospodarski razvoj. U splitskom primorju slabi utjecaj planinskog transhumantnog stočarenja i jačaju poljodjelske gospodarstve djelatnosti, posebno osnivanjem grčkih kolonija. Nastaju ageri u primorju, a najbliži takav ager bio je području Salone, na ušću Jadra (na sjevernoj strani splitskog poluotoka). Marjan se prije pošumljavanja isticao kao pašnjački kamenjar.

Zaštita šume Marjan kao prirodnog resursa predstavlja jedan od važnijih strateških pravaca gospodarskog razvoja grada Splita. Šuma stvara zdravu mikroklimu, a pruža širok spektar usluga od bioloških, rekreacijskih, turističkih, zdravstvenih, hidroloških, klimatskih i dr.

Na Marjanu su zastupljena flišna tla, smeđa tla na vapnencima i dolomitima i litosol (kamenjar). Sjeverne padine Marjana predstavljaju tipičan litoralni krš. Flišne podloge lapora, gline, pješčenjaka nalaze se na južnoj strani, a iskorištavaju se za poljodjelsku proizvodnju. Znatan dio ovih tala je ugrožen je erozijom, širenjem naselja, neriješenim imovinsko-pravnim odnosima, prenamjenom poljoprivrednog zemljišta i zapuštanjem poljodjelskih površina. Južne padine su prema pedološkim i klimatskim obilježjima pogodne za vinogradarstvo, maslinarstvo, uzgoj badema, smokve, rogača, agruma i sl.

7) STAJALIŠTE - TELEGRIN

Stvaranje ovakvog uređenog javnog prostora, a u kojem je sudjelovala čitava zajednica, ogromno je kulturno i civilizacijsko dostignuće Splitskana. Budući da je riječ o uspješnom pokušaju obnavljanja ogoljelog krša, Zavod za zaštitu prirode 1964. godine proglašava Marjan posebnim zaštićenim objektom prirode, u kategoriji park-šume. Time se Marjan definira kao prirodna ili sađena šuma veće krajobrazne vrijednosti, namijenjena odmoru i rekreaciji, u kojoj su dopušteni samo oni zahvati i radnje čija je svrha njeno održavanje ili uređenje. Uz to, područje park-šume Marjan trajno je zaštićeno i kao kulturno dobro.

Članak 3., stavak 2. Zakona o šumama kao općekorisne funkcije šuma navodi zaštitu tla od erozije vodom i vjetrom, sprječavanje bujica, pročišćavanje zraka, povoljni utjecaj na klimu, očuvanje biološke raznolikosti vrsta i ekosustava, stvaranje povoljnih uvjeta za ljudsko zdravlje, ali su i prostor za odmor i rekreaciju.

Znanstvene ustanove na Marjanu

Godine 1924. općinsko vijeće Splita donijelo je odluku o izgradnji Gradskog meteorološkog opservatorija iz vlastitih sredstava na Prvom marjanskom vrhu. Erald Marchi, strojarski inženjer i meteorolog, veliko je ime splitske meteorologije. Njegovom zaslugom osnovan je meteorološki opservatorij na Marjanu u Splitu 1926. godine (gradio ga je češki arhitekt Josip Kodl). Marchi je istraživao nastanak oblaka i oborina i bio je prije svega praktični meteorolog i vrsni prognostičar lokalnoga vremena. U opservatoriju rade tehničari-motritelji koji svakoga dana šalju podatke o klimatskim elementima Državnom hidrometeorološkom zavodu. Meteorološka postaja se nalazi na nadmorskoj visini od 125 metara. Zahvaljujući opservatoriju Split se nalazi u sustavu svjetske razmjene meteoroloških podataka.

Godine 1930. utemeljen je Institut za oceanografiju i ribarstvo kao prva nacionalna institucija za istraživanje mora. Rt Marjana je bio najpovoljnija lokacija za izgradnju Instituta. Institut za oceanografiju i ribarstvo je znanstvena ustanova čija je djelatnost multidisciplinarna i organizirana u istraživačkim laboratorijima. Posjeduje istraživački brod Bios Dva, knjižnicu sa bogatim knjižnim fondom, zbirku o svjetskim pomorskim ekspedicijama, a izdaje znanstveni časopis Acta Adriatica.

Grupa autora:

Carevski Balić Marijana, Kamber Mirjana, Roje Sanja, Smoljanović Baburica Zrinka, Šamadan Lončar Ana

Prijelom teksta:

Mirjana Gaćina Bilin

STAZOM ZDRAVLJA DO ZNANJA